

UVOD

Izbor iz znanstvenih radova koje sam u gotovo dva desetljeća svojega znanstvenog rada sustavno objavljivao ponajviše u znanstvenim časopisima u Hrvatskoj, i izvan nje, obuhvaća teme iz srednjovjekovnog zlatarstva u Dubrovniku i njegovoj okolini, u rasponu od starokršćanskog razdoblja do 16. stoljeća. Pokušao sam obraditi jedan malo znan segment hrvatske srednjovjekovne kulturne baštine. Magistriravši 1998. s temom *Liturgijsko srebro Stona do 1600. godine* i doktoriravši 2004. s temom *Moćnik dubrovačke prvostolnice* godinama se kontinuirano bavim zlatarskim temama. Osnovna namjera izdavanja ove knjige bila je na jednom mjestu sustavno donijeti sve te rasprave iz dubrovačkoga, ali i humskog i bosanskog zlatarstva, kako bi bile dostupne širem čitateljstvu.

Zlatarstvo, a osobito sakralno zlatarstvo, nikada nije sustavno promišljano u cjelovitosti interdisciplinarnog istraživanja. Ovdje se donosi niz spoznaja mukotrпно istrgnutih iz skrivenih kutaka sakristija i riznica. Tako se prvi put u cjelini od šest starokršćanskih moćnika razmatra skupina s otoka Lopuda, upoznaje prvi poznati dubrovački zlatar Nikola Papac i njegova sačuvana umjetnina. Isto tako, obrađena je oltarna pala — sačuvani reljef svetog Vlaha iz njegove crkve. Prikaz svetog Vlaha stoljećima je utkan u sve sastavnice kulturne baštine Dubrovnika. Njegov je lik tijekom dugog niza stoljeća omiljena likovna tema u primijenjenoj umjetnosti. Emajlni reljefi s moćnika sv. Vlaha otkrili su jedan začudno bajkovit svijet 11. i 12. stoljeća, potvrđujući kult svetih Petilovrijenaca početkom 12. stoljeća, a najstariji Svečev lik sačuvan je u Dubrovniku na moćniku glave sv. Vlaha. Dolazak moći sv. Vlaha zbio se, prema lokalnoj tradiciji, u vrijeme bizantskog cara Konstantina VIII. (1025.—1028.), nasljednika velikog Bazilija II., koji je učvrstio granice Carstva mačem i diplomacijom, te u vrijeme gradskog suca Lampridija i nadbiskupa Vitala. Vrijeme Vitalova nadbiskupovanja bilo je važno za sudbinu Dubrovnika kao regionalnog središta, i zbog preklapanja političkih i crkvenih interesa. Nazočnost moći sv. Vlaha u tom razdoblju potvrđuje njegovu iznimnu važnost za bizantsku politiku na jadranskom području. Danas se samo na osnovi iznimno škratih povijesnih izvora može zamisliti trenu-

tak kada je u grad *Ragusium* došao srebrni moćnik sa zlatnim emajlima jer u prvom sačuvanom popisu moći iz 1335. godine stoji: »Capud Beati Blasijepi. inbacinno argeti (argenti)«. *Ragusium* se, preuzevši novog sveca zaštitnika, koji je zamijenio ratničke svece sv. Srđa i sv. Bakha, te Pankracija i ostale, od bizantskog *castruma* s vojnom posadom emancipirao u glavno gradsko središte Gornje Dalmacije, za koje je bilo potrebno imati zagovor moćnog sveca — biskupa.

Relikviologija, kao posebna pomoćna disciplina, potvrdila je postojanje moćnikâ koje spominje car pisac Konstantin VII. Porfirogenet, no jedinstveni moćnik sv. Križa iz 10. stoljeća uočen je prvi put u Moćniku dubrovačke prvostolnice. Brojne zlatarske teme iz visokoga srednjeg vijeka prikazuju Dubrovnik kao važno europsko središte zlatarstva.

Većina priloga u knjizi nastala je kao posljedica sustavnog istraživanja pokretne građe iz dubrovačkih riznica i tematskog objavljivanja. Nadam se da je interpretativna metoda, uz arhivska i povijesna istraživanja, našla sretan put te ponudila nove spoznaje o uklopljenosti Dubrovnika u cjelovitost hrvatske i europske baštine. Zlatarske baštinske teme također su ponudile mnogo odgovora na upoznavanje kulturnih veza između Dubrovnika i svijeta koji ga je okruživao u prošlim stoljećima, iznova potvrđujući činjenicu da je Dubrovnik bio ogledalo svojega vremena i spona svjetova. Tijekom rada na objavljivanju ovih rasprava susretao sam se s kolegama, vrsnim fotografima: Božidarom Gjukićem, Živkom Bačićem i Zoranom Alajbegom, kojima najtoplije zahvaljujem na dugogodišnjoj suradnji. Znanstveni rad bez njihova sitnozornog rada ne bi bio moguć. Posebno sam zahvalan talijanskim kolegama koji se bave istim zlatarskim temama, Olegu Zastrowu i Giovanniju Boraccesiju, na nesebičnoj pomoći i razmjeni iskustava s druge strane mora. Za istraživanje hrvatsko-poljskih kulturnih veza zahvaljujem bivšemu poljskom veleposlaniku Jerszyju Hmielewskom, koji je pokazao zanimanje za to da se istraži i baštinski dio iz 14. stoljeća, posve nepoznat poljskoj i hrvatskoj javnosti. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, s kolegom Tomislavom Šeparovićem, već godinama na stranicama znanstvenog časopisa *Starohrvatska prosvjeta* pruža dom mojim studijama, na čemu im najtoplije zahvaljujem. Posebno zahvaljujem hrvatskim braniteljima i tada, 1991. godine, stonskom župniku don Josipu Barišiću, s kojima sam sudjelovao u sklanjanju vrijednoga sakralnog blaga Pelješca, kada sam, u tamnim noćima, imao priliku držati u rukama dotada neviđene umjetnine. Tada su, naime, ophodna raspela iz 14. i 15. stoljeća sklanjana s prvih crta bojišnice u Malom Stonu.

Zahvaljujem i Njegovoj Milosti Naregu Alemezijanu, armenskom nadbiskupu Cipra, koji mi je omogućio uvid u armensko srednjovjekovno zlatarstvo, isto tako posthumno zahvaljujem don Branku Sbutegi na iskrenom prijateljstvu i pomoći u istraživanju bokeljske zlatarske baštine, kao i akademiku padre Stjepanu

Krasiću na korisnim savjetima. Strpljivost dragih prijatelja Branka Matulića i Tea Šeparovića koji su godinama pratili moj rad, urodila je uvrštavanjem zlatarske baštine Brača i Blata u moje studije, potvrđujući Dubrovnik velikim zlatarskim središtem koji je imao važan utjecaj i na manje dalmatinske sredine.

Na kraju, posebne riječi zahvale upućujem Dubrovačkoj biskupiji i njezinim svećenicima na strpljenju i potpori, te Društvu prijatelja dubrovačke starine na materijalnoj pomoći i brizi za prebogatu dubrovačku baštinu, spoznatu u svojoj punini od vrha Pelješca, Lastova do Konavoske Prevlake. Bez poznavanja dubrovačke dionice srednjovjekovnog zlatarstva, hrvatska bi povijest bila zakinuta za dragocjeni dragi kamen u kruni od ljepote.

Vinicije B. Lupis